

Bir felsefe sorunsalı olarak 'ateizm'

'Ateizmin Yedi Türü', ateizmi merak edenler için önemli bir kitap olabilir ama daha önemlisi ateizme karşı olanlar için de bir başlangıç yolu gibi duruyor. Ama aynı zamanda, ateizme karşı Hıristiyanlığın bir savunusu olarak da okumak mümkün.

90ların sonuna doğru bir akşam, Ulus Baker, Adnan Satıcı, Mehmet Düz ve ben, Sedir'in bahçesinde, sınırlı İslamcılık hakkında konuşuyorduk. Ulus, "Dinin özü yoktur" demişti. Ulus'un bu sözünü, John Gray'in 'Ateizmin Yedi Türü' adlı yeni kitabından dolayı hatırladım. Yeni kitap diyorum çünkü 2018'de basılmış, Türkçeye de geçen günlerde çevrildi. Gray de Ulus Baker ile aynı görüşte, şöyle söylüyor: "Ne dinde ne ateizmde öz gibi bir şey vardır." Yani dinde öz yoktur ama ateizmde de öz yoktur.

Gray'in 'Ateizmin Yedi Türü' de bir önceki kitabı 'Kuklanın Ruh'u gibi ürpertici ve soluk soluğa okunan bir kitap. Felsefe kitaplarının soluk soluğa okunduğunu ileri sürmek, sık sık dile getiriyorum bunu, biraz tuhaf karşılanabilir. Kaldı ki Aristoteles'i, Kant'ı soluk soluğa okuyamazsınız. Soluk soluğa okunmayı sağlayan iki temel unsur var; birincisi, konunun ilk defa ele alınan yeni bir konu olması; diğeri, konuyu irdeleyen zihnin bir dedektif gibi düşünmesi. Gray'in 'Ateizmin Yedi Türü' için 'yeni' derken kastettiğim biraz da bu bağlam. Minervanın Baykuşu gün batınca konuşur. Demek ki ateizmin yaygınlaşması, felsefenin onu sorunsal edinecek denli günbatımına geldi.

Gray ateizmi yedi biçimde sınıflandırıyor. Bununla birlikte bu kitap, didaktik bir kitap değil. Analizden çok bir sorgulama. Analiz, geçmişe gitmek, söz konusu düşüncenin kaynaklarını irdelemek demektir. Sorgulama ise söz konusu düşüncenin etki alanını ve argümanlarının sağlamlığını irdelemek demektir. Bu bakımdan 'Ateizmin Yedi Türü', ateizmi merak edenler için önemli bir kitap olabilir ama daha önemlisi ateizme karşı olanlar için de bir başlangıç yolu gibi duruyor. Ama aynı zamanda, ateizme karşı Hıristiyanlığın bir savunusu olarak da okumak mümkün.

Kitap şunu söylüyor: Ateizm miadını doldurdu, dar görüşlü, gevşek geçerli argümanlarla artık devam edemez. Bir alıntı: "Kuşaklar boyunca ateistler gerçek anlamda bir insan soyunun ortaya çıkacağı beklentisiyle yaşamışlardır:

Marx'ın komünal işçileri, Mill'in özerk bireyleri ve Nietzsche'nin absürt üst-insanı vs. Bu hayali yaratıkların hiçbirini insan gözüyle görülmüş değildir."

Gray'e göre yeni ateistlerin dine yönelik savları, ilkel bir görüşü dile getirir. Sözgelimi, Gray'in 'yeni ateizm' olarak adlandırdığı ateistler, "dinin bir tür ilkel bilim olduğunu ve yanlış hipotezler içerdiğini" dile getirir. Oysa Gray'e göre, "yaratılış hikâyesi canlıların kökenine ilişkin eski bir teori değil, bilginin insan özgürlüğüne muğlak etkisinin efsanevi bir tasavvurudur".

"Dinlerin sağlam ve kalıcı görünmeleri, örtük biçimde sürekli değişmelerindedir" diyor Gray. Dinler de değişir, dinler de ilerler. İnsanlığın başarıları, sorunları ve yeni yaşama olanakları karşısında dinler de kendini yenilemek durumunda kalmıştır.

Gray'e göre, yakın dönemlerde yaşanan dinin yeniden canlanmasından hareketle bugün bir sekülerlik sonrası çağ yaşadığımız hissine kapılabiliriz. Ama bu tıpkı seküler bir çağda yaşadığımız inancı gibi bir yanılsamadır. Çünkü seküler düşünce çoğunlukla bastırılmış dinden oluşur. Dahası seküler düşünce bastırılmış dinin ötesine geçememiştir ve seküler çağ asla yaşanmış değildir. **Ona göre, ilerleme fikri, Hıristiyanlığın çizgisel tarih anlayışından gelir. Bunun gibi insan yaşamının tedricen düzeltililebileceğini dile getiren modern iyimserlik fikrinin kökeninde Hıristiyanlığın, "kötülüğün tarihte yavaş yavaş azaltılabileceği kanaati" yer alır.**

Gray bir empirist; her empirist gibi rasyonalistlere sözgelimi Spinoza'ya, Sokrates gibi antikçağ filozofların karşı pek saygılı değil. Yine de kendisini, Spinoza'nın 'negatif ilahiyatına' ve fikri açımlarına yakın bulduğunu belirtiyor. ■

ATEİZMİN YEDİ TÜRÜ

John Gray
Çeviren: Nurettin El Hüseyini
Yapı Kredi Yayınları, 2021
176 sayfa, 22 TL.